

BESLUT

2021-12-13 Dnr: 21/00607, 0616
och 0623

SAKEN

Vetenskapsradion på djupet, P1, 2021-02-09, program om en Facebook-grupp som är kritisk till den svenska covid-19-hanteringen; fråga om opartiskhet och saklighet

BESLUT

Programmet frias. Det strider inte mot kraven på opartiskhet och saklighet.

PROGRAMMET

Programmet handlade om aktiviteterna i vad som beskrevs som en dold Facebook-grupp där medlemmarna i gruppen var kritiska till den svenska covid-19-hanteringen. Två reportrar turades i programmet om att berätta om Facebook-gruppen. De sa bland annat att gruppen var sluten och dold och att den bestod av cirka 200 personer, varav flera var akademiker, några forskare verksamma vid svenska universitet och några opinionsbildare. Inläggen i gruppen skrevs på engelska och samtalstonen beskrevs som hård och aggressiv. Gruppens syfte var enligt reportrarna att försöka påverka den svenska covid-19-hanteringen, utländska och svenska mediers covid-19-rapportering samt utländska regeringars beslut som gällde Sverige. Detta syfte bekräftades av två medverkande experter på bland annat informationspåverkan som hade analyserat inläggen och aktiviteten i gruppen, men också av andra analytiker som reportrarna hade talat med.

En av reportrarna beskrev ledaren för gruppen som en person med yrkeserfarenhet inom kommunikation, bland annat för en människorättsorganisation i Sverige. Det framkom i programmet att ledaren avböjt en inspelad intervju men att ledaren svarat på reportrarnas intervjufrågor skriftligt via mejl. Ledarens olika svar redovisades av reportrarna vid flera tillfällen under programmets gång. Ledaren skrev att han tyckte att den svenska regeringens covid-19-hantering handlat om att skydda ekonomiska intressen och bilden av Sverige utomlands framför möjligheten att rädda liv. Ledaren förklarade också att deras många utländska kontakter syftade till att förmå andra länder att inte begå samma misstag som Sverige. Ledaren sa att Facebook-gruppen var ett sätt för medlemmarna att under trygga former ägna sig åt opinionsbildning då flera medlemmar blivit utsatta för trakasserier.

En av reportrarna berättade att de även talat med en gruppmedlem som beskrevs som forskare och som aktiv i den svenska covid-19-debatten. En reporter redovisade hans svar där han tog avstånd från språkbruket i gruppen och menade att han inte kunde göras ansvarig för vad andra skrev i sina inlägg. Han tyckte också att det var riktigt att han använde sig av sin akademiska titel när han deltog i samhällsdebatten om covid-19. Det visade vilken kompetens han har.

Med hänvisning till de båda medverkande experterna sa en av reportrarna att det var tillåtet att bilda opinion, kritisera och debattera Sveriges covid-19-hantering och att det var naturligt att många människor kände en oro och ilska inför pandemin.

Enligt en av dessa medverkande experter fanns det dock medlemmar i Facebook-gruppen som verkade vilja skada individer som arbetade med Sveriges covid-19-hantering. Vidare sa experten att vissa medlemmars kontakter med bland annat journalister balanserade på gränsen till trakasserier.

I programmet framkom det att flera av gruppens medlemmar bland annat uppvaktat utländska ambassader, europaparlamentariker och uttalat sig i utländsk etablerad media och där målat upp en bild av att den svenska covid-19-hanteringen som misslyckad. Reportrarna gav exempel på där gruppens medlemmar i dessa sammanhang sagt rena felaktigheter som sedan inte faktagranskats av den internationella pressen. Dessa felaktigheter studsade sedan tillbaka in i den svenska covid-19-debatten genom att svenska nyhetsmedier lyfte fram vad som sagts i internationella medier, vilket var en vanlig påverkansmetod enligt en av de medverkande experterna.

Mot slutet av programmet framkom det att medlemmar i Facebook-gruppen och följare av gruppens Twitter-konto ville ställa ansvariga för den svenska covid-19-hanteringen inför rätta för brott mot mänskligheten. Enligt en av reportrarna ansåg en professor i folkrätt att brottsrubriceringen var absurd och att den användes felaktigt i politiska syften. Det redovisades att ledaren för gruppen inte höll med om detta.

ANMÄLNINGARNA

Anmälarna anför sammanfattningsvis följande.

Opartiskhet

Facebook-gruppens opinionsbildning beskrevs med negativt värdeladdade ord som förde tankarna till kriminalitet och omstörtande verksamhet. Budskapet att gruppmedlemmarna borde betraktas som farliga förstärktes av att man anlätade en expert på ”informationspåverkan och virtuella hot” för att värdera gruppens åsikter och aktiviteter. När man redogjorde för gruppens ståndpunkt användes förminskande formuleringar som sänkte deras trovärdighet.

Gruppen är kritisk mot svensk covid-19-hantering, och formellt ansvariga för denna strategi är regeringsföreträdare och berörda myndigheter. Sveriges Radio AB (SR) lät dock inte de ansvariga bemöta gruppens påståenden, utan SR formulerade det som att gruppen istället kritiserat "Sverige" och "Sverige bilden". Man förde långa resonemang om förmodade mörka motiv bakom gruppens påstådda uppsåt att skada Sverige, där man till och med nämnde att gynna främmande makt. Det genomsyrade programmet att man som svensk har anledning känna sig kollektivt angripen och utsatt för ett konkret hot, trots att kritiken från gruppen är riktad mot ansvariga makthavare. Sammantaget gick SR i tydligt försvar av Sveriges covid-19-hantering, trots att denna är kontroversiell och starkt kritiserad både i Sverige och utomlands.

Gruppens företrädares meriter trivialiserades och beskrevs som irrelevanta och de sades kokettera med titlar. Experterna i programmet däremot fick hela sitt CV presenterade som något meriterande.

Utländska medier som publicerat artiklar och intervjuer med gruppmedlemmarna framställdes i programmet som faktamässigt tvivelaktiga. Gruppmedlemmarnas framgång att bli publicerade i prestigefyllda tidningar beskrevs inte som en anledning att lyssna på vad de har att säga, utan enbart som ett exempel på hur farligt deras inflytande är.

Saklighet

Forskarna i gruppen sades sakna expertis i ämnet, trots att flera är relevant meriterade.

Programmet uppgav att analytiker (icke namngivna sådana) ansåg att tonen och metoderna var mycket bekymmersamma, utan att specificera på vilket sätt det var säkerhetsmässigt bekymmersamt att skriva artiklar och ge intervjuer.

Gruppen uppgavs komma med "extrema anklagelser" utan att det motiverades enligt vilken måttstock man bedömt graden av extremism. Experter uppgav i programmet att det var "oroväckande gränser gruppen går över", utan att redogöra för vad det var för gränser, och vem som hade bestämt dessa.

Experten uppgav att gruppens verksamhet "kan drabba svenska medborgare", utan att redogöra för någon saklig grund för detta påstående. Smittskyddsåtgärder kan inte anses vara något man drabbas av, de är till för att skydda.

Experten beskrev gruppens aktiviteter i kommentarsfält och kontakter med journalister som "påhopp" som "ofta slutar med att journalisten blir tyst och det är oroande för demokratin i världen". Det var ett helt orimligt påstående att denna typ av opinionsbildning är ett hot mot hela världens demokratiska system, och en oerhörd kommentar för ett vetenskapsprogram att föra fram som fakta understödd av experter.

Experten uppgav att ”gränsen är hårfin mellan vad som är engagemang och trakasserier”, vilket antydde att gruppen gått över gränsen för vad som är lagligt, utan fog för ett sådant påstående.

Programmet framställde en negativ Sverigebild internationellt som resultatet av en falsk bild manipulativt skapad av ett fåtal personer genom ”informations-påverkan”. De verkliga makthavarnas förda covid-19-hantering med efterföljande skyhöga dödstal fördes inte ens fram som tänkbar orsak till Sverigebilden.

Övrigt

En anmälare har kritiserat en artikel på SR:s webbplats.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

SR anser att programmet överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet och anför i huvudsak följande.

Bakgrund

I det nu aktuella programmet, som var ett samarbete mellan *Vetenskapsradion* och *Ekot*, beskrevs hur en dold Facebook-grupp bestående av bland annat anställda vid svenska myndigheter (universitet) organiserade påverkan mot svenska och internationella medier samt svenska och utländska myndigheter, regeringar, politiker och organisationer angående den svenska hanteringen av covid-19.

I programmet skildrades gruppens metoder. Genom hätska angrepp på enskilda myndighetsutövare, politiker, journalister och forskare avsåg gruppen att undergräva deras yrkesheder. Dessutom visade programmet hur den kritik och debatt som skapades i utländska medier om den svenska strategin studsade tillbaka in i den svenska debatten. Syftet med programmet var att visa hur påverkansarbete kan bedrivas idag och opinion bildas via dolda grupper i sociala medier, i kombination med öppna konton, samt den roll svenska myndighetsutövare - i form av universitetsanställda - hade spelat i aktiviteten. En viktig fråga handlade just om att undersöka var gränserna går för anställda vid svenska universitet, som är myndigheter, när det gäller att delta i icke-transparent opinionsbildning och påverkan.

Som framkom i programmet var att gruppen med cirka 200 medlemmar hade nått ut till en miljonpublik i internationella och svenska medier och att den, genom sina aktiviteter, hade skapat bilden av en stor gräsrotsrörelse när det i själva verket handlat om maximalt ett par hundra personer i gruppen. Genom att utelämna viktiga fakta hade de, med stort genomslag, i internationell media målat upp en ensidig och missvisande bild av samhällsutvecklingen i Sverige under pandemin.

Under arbetets gång hade redaktionen insyn under en mycket lång tid i Facebook-gruppen. Därigenom kunde SR försäkra sig om att gruppens aktivitet beskrevs på ett representativt sätt. Flera experter på säkerhet och desinformation, utöver de som sedan medverkade i programmet, analyserade aktiviteten i gruppen. De var samstämmiga i sin oro och i kritiken mot gruppens aktivitet. De menade att de ofta aggressiva angreppen och försöken att påverka svenska intressen utomlands var problematiska. Att universitetsanställda agerade icke-transparent och i det dolda på detta sätt var enligt experterna anmärkningsvärt.

Opartiskhet

Reportrarna sökte i god tid ett flertal aktiva och relevanta personer i gruppen via mejl, bland dessa framförallt forskare som i egenskap av universitetsanställda är myndighetsutövare liksom de drivande i gruppen. De allra flesta avböjde intervjuer, eller svarade inte alls trots upprepade försök till kontakt från SR:s sida. Ledaren för gruppen avböjde att medverka i en intervju men svarade skriftligt på de intervjufrågor reportrarna mejlat honom. En högt uppsatt och profilerad forskare som var medlem i gruppen, men som själv inte var särskilt aktiv, tackade dock ja och intervjuades. Han upplystes under intervjun om att hans svar skulle anonymiseras eftersom han inte tillhörde de mest aktiva och ledande i gruppen. Hans liksom ledarens svar redovisades tydligt i reportaget. Eftersom gruppen hade cirka 200 medlemmar var det inte relevant att i sammanhanget peka ut enskilda medlemmar och ställa dem till svars för gruppens aktiviteter. Beslut fattades även att inte ge spridning åt gruppens flera gånger hatiska budskap genom att namnge gruppen och dess ledare. I samband med intervjufrågningarna skrev ledaren inlägg i Facebook-gruppen till alla medlemmarna med varningar om att SR gjorde sådana förfrågningar vilket kan ha haft inverkan på gruppmedlemmarnas vilja att medverka. Själva kärnan i gruppen var också att man inte litade på svenska och utländska journalister. I ett formulär fick blivande medlemmar vid inträdet svara på frågor om bland annat detta.

SR har inför och i programmet intervjuat de experter som har bred kunskap och erfarenhet inom fältet informationspåverkan, strategisk kommunikation, desinformation och säkerhet. De är bland de främsta i Sverige och relevanta för ämnet. SR redovisade tydligt i reportaget de roller experterna hade. Utöver de experter som hördes har redaktionen också, som redan nämnts, konsulterat flera experter som inte hördes i programmet för att få hjälp med att bedöma materialet. Vissa av dem hade redaktionen rådgjort med under lång tid (månader) för att få hjälp att bedöma helhetsbilden av Facebook-gruppens aktiviteter. Sammantaget handlade det om flera experter på universitet, myndigheter och företag samt fristående analytiker för att få en bredd. Det är ett kritiskt förhållningssätt att fråga flera experter. Förutom experter på informationspåverkan och strategisk kommunikation konsulterades även juridiska experter om var gränsen för yttrandefriheten går när det gäller exempelvis förtal och uppvigling. På grund av källskydd kan dock inte alla namnges. SR anser att de experter som intervjuats och/eller konsulterats är tillförlitliga och har en högst relevant kompetens. Det

ställdes genomgående kritiska frågor till experterna som intervjuades och det är svaret på dessa som redovisades i programmet. Bland annat framgår tydligt att det är helt legitimt att kritisera den svenska covid-19-hanteringen.

Anmälarna framför att det borde varit experter som hade motsatt uppfattning än de som varit inbladade. SR kan inte se vilka dessa skulle kunna vara.

Saklighet

Gruppen var sluten det vill säga det krävdes att man efter vissa kriterier gått igenom släpptes in. Utöver det var gruppen inte heller sökbar på Facebook det vill säga den gick inte att hitta - alltså var den dold.

I programmet berördes även problemet med att gruppen driver frågan om att Sveriges covid-19-strategi är ett brott mot mänskligheten. Inför programmet pratade reportrarna med experter på ämnet som är bland de mest konsulterade i Sverige. Det rörde sig alltså om fler än den folkrättsexpert som namngavs i programmet. Kriteriet för brottet skulle i så fall handla om att politiker och myndighetsutövare avsiktligt attackerat och dödat civilbefolkningen, vilket ingen relevant expert ansåg att svenska myndigheter eller regeringen ägnade sig åt. Brott mot mänskligheten är ett begrepp som framförallt är anpassat till länder i krig och konflikter där människor dödas, misshandlas och sätts i fångläger, betonade experterna som konsulterades.

Flera anmälare skriver att aktiviteterna är tillåtna och normala i en demokrati och vänder sig emot att SR tar upp ämnet över huvud taget. Flera aktiviteter inom gruppen är i linje med normal opinionsbildning men det är inte dessa som i första hand skildrades i programmet. I programmet redovisades flera hatiska inlägg, direkta citat från inlägg i gruppen och uttryck på Twitter-kontot som gick utöver vad som kan anses ligga inom ramen för normal opinionsbildning. Att smutskasta och utmåla människor som brottslingar och psykopater skulle exempelvis kunna vara förtal och enligt experter SR talat med finns risk att det också kan handla om förolämpning, uppvigling och hot. Redaktionen har mängder med skärmdumpar på hatiska och eventuellt brottsliga inlägg mot namngivna personer som inte kan återges i radio. Därutöver har redaktionen visat på felaktiga och osakliga påståenden som gjordes i syfte att driva och påverka opinionen. En ytterst aktuell fråga i dagens samhälle.

Vissa anmälare hävdar att det är fel att påpeka att medlemmar i gruppen använder sin akademiska titel utan att ha relevant expertkunskap. SR är medvetet om att det är tillåtet för vem som helst, oavsett förkunskap, att uttrycka sin uppfattning i vilken fråga som helst. Vad SR ville skildra var att man genom att använda en akademisk titel också gör anspråk på expertis. Det är ett allmänt känt och diskuterat problem när detta görs. Det finns till och med en vetenskapsfilosofisk term som beskriver detta problem. Just detta fenomen är väldigt tydligt när det gäller Facebook-gruppens medlemmar. Att med tyngden av sina akademiska titlar göra

uttalanden i internationell media för en mycket stor publik, trots att det egna expertområdet ligger långt från virologi och smittskydd, är ett bruk av akademisk titel som inte är förenligt med god akademisk sed.

Vissa anmälare menar att SR borde använt ordet administratör i stället för ledare. SR vill framhålla att det dock inte nödvändigtvis är samma person och det kan finnas flera administratörer.

SR granskade en formulering i tidningen Science där det framställdes som att man i Sverige, konsekvent och medvetet, sorterat bort svårt sjuka patienter från intensivvård enligt strikt satta gränser om ålder och BMI. Inom sjukvården görs alltid prioriteringar, inte minst inom intensivvården där patientens individuella möjlighet att överleva intensivvård är det avgörande kriteriet. Det nöddirektiv som tidningen hänvisar till byggde på gällande prioriteringsprinciper för vården i Sverige vilket reporterna redogjorde för. Det innebar inga strikta gränsdragningar för vem som skulle få vård utan var tänkt som ett vägledande dokument för personalen om läget skulle kräva strikta prioriteringar mellan patienter. Det har förts en livlig diskussion i Sverige om hur dokumentet tolkats men enligt myndigheterna behövde direktivet aldrig användas, vilket inte framgick i Science-artikeln. Det som framkom i reportaget var att Science-artikeln inte gav en rättvisande bild av läget i Sverige. Det är dock viktigt att framhålla att det aldrig har hävdats i programmet att felprioriteringar inte har gjorts.

Granskningen av Facebook-gruppen var är en del av SR:s samlade rapportering om pandemin under ett och ett halvt års tid. SR har enligt sitt tillstånd en skyldighet att granska myndigheter, organisationer och företag som har inflytande på beslut som rör medborgarna samt spegla verksamheten inom sådana organ och inom andra maktsfärer. Det nu aktuella programmet ligger väl i linje med denna skyldighet.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

SR ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i radion (12 § i sändnings-tillståndet).

Kravet på opartiskhet tillämpas enligt granskningsnämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Bestämmelsen innebär bland annat att en programledare eller reporter inte får göra värderande uttalanden eller ta ställning i kontroversiella frågor. Med hänsyn till den vidsträckta yttrandefriheten kan kraven ställas lägre i fråga om intervjuade, debattdeltagare och andra så kallade tillfälliga medverkande. Om allvarlig kritik riktas mot en klart utpekad part ska den kritiserade få bemöta eller kommentera kritiken. Som regel ska detta ske i samma program eller inslag. Att en part vägrar att medverka hindrar inte att ett program

eller inslag sänds. Om möjligt bör i sådana fall den kritiserades uppfattning redovisas på något annat sätt.

Av betydelse för bedömningen är också bestämmelsen om att SR ska stimulera till debatt, kommentera och belysa händelser och skeenden samt granska myndigheter, organisationer och företag som har inflytande på beslut som rör medborgarna (7 § i sändningstillståndet). Dessa skyldigheter innebär enligt nämndens praxis att ett program eller inslag kan ha en kritisk infallsvinkel utan att strida mot kravet på opartiskhet.

Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

SR ska före sändning av program så noggrant som omständigheterna medger kontrollera sakuppgifter i programmet (12 § andra stycket i sändningstillståndet).

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Granskningsnämnden konstaterar att programmet var en granskning av aktiviteterna i vad som beskrevs som en dold Facebook-grupp som var kritisk till den svenska covid-19-hanteringen. Vidare handlade programmet om vilka påverkansmetoder som medlemmarna i gruppen påstods använda sig av för att bilda opinion i frågan. Denna utgångspunkt ligger i linje med programföretagets skyldighet att belysa, granska och stimulera till debatt.

I programmet medverkade bland annat två experter på informationspåverkan som analyserat aktiviteten i den aktuella gruppen och som för SR:s räkning kommenterade de olika inlägg som gjorts där. Vilka som medverkar i programmet ingår i programföretagets redaktionella frihet att utforma sina program. Dessa personer var sådana tillfälligt medverkande på vilka kraven på opartiskhet och saklighet ställs lägre än på företrädare för programföretaget. Vidare konstaterar nämnden att två personer från den aktuella gruppen kontaktats av reportrarna, varav den ena beskrevs som ledare och den andre som forskare. De bemötte den kritik som riktades mot gruppens aktiviteter genom att reportrarna redovisade deras svar. De uppgifter som anmälarna kritiserat anser nämnden att SR visat stöd för genom det yttrande SR inkommit med i ärendet. Mot bakgrund av det ovan anförda anser nämnden att programmet inte strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

Vad anmälarna i övrigt anför om bland annat reportrarnas förhållningssätt medför inte heller att programmet strider mot dessa krav.

Övrigt

Kraven på opartiskhet och saklighet gäller inte för textinformation på SR:s webbplats. Vad en anmälare anfört om detta lämnas därför utan åtgärd.

Detta beslut har fattats av Helena Rosén Andersson, Ulrika Hansson, Bo-Erik Gyberg, Gunnar Springfeldt, Kristina Åberg och Erik Fichtelius efter föredragning av Rasmus Gedda. I ärendets slutliga handläggning har även Anna Dingertz medverkat.

För granskningsnämnden

Helena Rosén Andersson

UNDERSKRIFTSSIDA

Detta dokument har undertecknats med elektroniska underskrifter:

NAMN:	Lilian Helena Rosén Andersson
IDENTIFIKATIONSTYP:	Svensk e-legitimation
IDENTIFIKATIONS-ID:	_05c77e33cbeedbf21a7d2d30ab5ea35f54
DATUM & TID:	2021-12-13 08:50:23 +01:00

Certifierad av Comfact Signature
Accepterad av alla undertecknare
2021-12-13 08:50:39 +01:00
Ref: 26041SE
www.comfact.se

[Validera dokumentet](#) | [Användarvillkor](#)